

L I E T U V O S

ARCHEOlogija 51

Redaktorių kolegija / Editorial board:

Atsakingoji redaktorė / Editor-in-chief

Dr. Lijana Muradian (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Atsakingosios redaktorės pavaduotoja / Assistant Editor

Dr. Elena Pranckėnaitė (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Dr. Valdis Bērziņš (*Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas, Ryga / University of Latvia, Institute of Latvian History, Riga*)

Habil. dr. Anna Bitner-Wróblewska (*Valstybinis archeologijos muziejus Varšuvoje, Lenkija / State Archaeological Museum in Warsaw, Poland*)

Prof. dr. Timothy Cheval (*Niujorko valstijos Bafalo universitetas, JAV / New York State University at Buffalo, USA*)

Dr. Agnė Čivilytė (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Dr. Hannah James (*Vrije universitetas Briuselyje, Belgija / Vrije Universiteit Brussel, Belgium*)

Prof. dr. Rimantas Jankauskas (*Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania*)

Akad. prof. dr. Eugenijus Jovaiša (*Lietuvos mokslų akademija, Vilnius / Lithuanian Academy of Sciences, Vilnius*)

Habil. dr. Bartosz Kontny (*Varšuvos universitetas, Archeologijos fakultetas, Lenkija / Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Poland*)

Dr. Laurynas Kurila (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Prof. dr. Valter Lang (*Tartu universitetas, Estija / University of Tartu, Estonia*)

Prof. dr. Johan Ling (*Gioteborgo universitetas, Švedija / University of Gothenburg, Sweden*)

Dr. Aija Macāne (*Helsinkio universitetas, Suomija / University of Helsinki, Finland*)

Doc. dr. Algimantas Merkevičius (*Vilniaus universitetas, Lietuva / Vilnius University, Lithuania*)

Habil. dr. Tomasz Nowakiewicz (*Varšuvos universitetas, Archeologijos fakultetas, Lenkija / Faculty of Archaeology, University of Warsaw, Poland*)

Habil. dr. Grzegorz Osipowicz (*Mikalojaus Koperniko universitetas, Torunė, Lenkija / Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland*)

Dr. Gytis Piličiauskas (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Dr. Eve Rannamäe (*Tartu universitetas, Estija / University of Tartu, Estonia*)

Dr. Andra Simniškytė (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Dr. Roberts Spirģis (*Latvijos universitetas, Latvijos istorijos institutas, Ryga / University of Latvia, Institute of Latvian History, Riga*)

Dr. Eugenijus Svetikas (*Lietuvos istorijos institutas, Vilnius / Lithuanian Institute of History, Vilnius*)

Dr. Andris Šnė (*Latvijos universitetas, Ryga / University of Latvia, Riga*)

Dr. Miglė Urbonaitė-Ubė (*Klaipėdos universitetas, Lietuva / Klaipėda University, Lithuania*)

Doc. dr. Gintautas Zabiela (*Klaipėdos universitetas, Lietuva / Klaipėda University, Lithuania*)

Atsakingoji sekretorė / Executive Secretary: Sigitā Mikšaitė

Redakcijos adresas / Editorial Board address:

Lietuvos istorijos institutas,

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius, Lietuva

Tel. (+370) 5 2614436

El. paštas / e-mail: lietuvosarheologija@gmail.com

Žurnalas registruotas / The journal is registered:

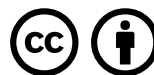
EBSCO Publishing: Central and Eastern European Academic Source European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS), Doaj, Scopus

ISSN 0207-8694

e-ISSN 2538-6514

© 2025, Straipsnių autoriai. Išleido Lietuvos istorijos institutas

Straipsniai yra atvirosios prieigos ir platinami pagal „Creative Commons Attribution“ (CC BY) licenciją

TURINYS / CONTENT

Lijana Muradian	PRATARMĖ7 PREFACE 11
STRAIPSNIAI / ARTICLES	
Tomas Rimkus, Marius Iršėnas, Adomas Butrimas	KAULO IR RAGO DIRBINIAI ŠARNELĖJE: NAUJA SENOSIOS PAVIENIŲ RADINIŲ KOLEKCIJOS INTERPRETACIJA 15 BONE AND ANTLER ARTEFACTS IN ŠARNELĖ: A NEW INTERPRETATION OF THE STRAY FINDS COLLECTION.....38
Lijana Muradian, Elena Pranckėnaitė	THE EARLIEST METAL ARTEFACTS IN LITHUANIA: CONTEXTUAL ANALYSIS AND INTERPRETATION39 ANKSTYVIEJI METALINIAI DIRBINIAI: KONTEKSTINĖ ANALIZĖ IR INTERPRETACIJA99
Vytenis Podėnas	REVISITING THE FORTIFIED SETTLEMENT PHASE IN NORTHEASTERN LITHUANIA: CULTURE, ECONOMY, AND SPATIAL ORGANISATION AT ANTILGĖ, GARNIAI 1, AND MINEIKIŠKĖS 103 ĮTVIRTINTŲ GYVENVIEČIŲ FAZĖ ŠIAURĖS RYTŲ LIETUVOJE: NAUJAS ŽVILGSNIS Į KULTŪRĄ, ŪKĮ IR ERDVINĘ ORGANIZACIJĄ ANTILGĖJE, GARNIUOSE 1 IR MINEIKIŠKĖSE135
Šarūnė Valotkienė, Vikinta Černeckytė	III–XII A. ŠUKOS LIETUVOS TERITORIJOJE137 COMBS FROM THE 3 RD –12 TH CENTURIES AD IN THE TERRITORY OF PRESENT-DAY LITHUANIA 176
Svitlana Biliaieva	THE FORTIFICATIONS OF GRAND DUKE VYTAUTAS IN THE NORTHERN BLACK SEA REGION – THE RESULTS OF ARCHAEOLOGICAL INVESTIGATIONS.....179 KUNIGAIKŠČIO VYTAUTO DIDŽIOJO LAIKŲ ĮTVIRTINIMAI JUODOSIOS JŪROS ŠIAURINIAME REGIONE REMIANTIS ARCHEOLOGINIŲ TYRIMŲ DUOMENIMIS191
Virginija Ostašenkovienė	LIETUVOS DVARŲ SODYBŲ ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI: NUO PUNIOS PILIAKALNIO IKI SISTEMINGŲ MOKSLINIŲ TYRINĖJIMŲ193 ARCHAEOLOGICAL RESEARCH OF LITHUANIAN MANOR ESTATES: FROM THE PUNIA HILLFORT TO SYSTEMATIC SCIENTIFIC INVESTIGATIONS..... 229

JUBILIEJAI / ANNIVERSARIES

Gintautas Zabiela	KETVIRTIS AMŽIAUS PRIE LIETUVOS ARCHEOLOGIJOS VAIRO (ADOLFO TAUTAVIČIAUS 100-MEČIO PROGA).....231 A QUARTER OF A CENTURY AT THE HELM OF LITHUANIAN ARCHAEOLOGY: ON THE 100TH ANNIVERSARY OF ADOLFAS TAUTAVIČIUS' BIRTH 248
-------------------	---

RECENZIJOS / REVIEWS

Rokas Vengalis	VYTENIS PODĖNAS, 2024. ĮTVIRTINTŲ GYVENVIEČIŲ BENDRUOMENĖS RYTŲ BALTIJOS REGIONE 1100–400 CAL BC. 249
----------------	---

KONFERENCIJOS / CONFERENCES

Arijana Kotova	XXII MARIJOS GIMBUTIENĖS SKAITYMAI.....255
Laurynas Kurila	ŽINGSNIAI TRIJŲ GRANDŲ PRAMINTU TAKU261
Indrė Žigeu, Raimonda Nabažaitė	KETVIRTOSIOS „ARCHAEOLOGIA URBANA“ CIKLO MOKSLINĖS KONFERENCIJOS, SKIRTOS STALO KULTŪROS TYRINĖJIMAMS, APŽVALGA..... 267

IN MEMORIAM

Algirdas Girininkas	DŽIUGO BRAZAIČIO NETEKUS (1964 11 12–2025 02 11).....273 AUTORIŲ DĖMESIUI.....279 GUIDELINES FOR AUTHORS..... 283
---------------------	---

KETVIRTOSIOS „ARCHAEOLOGIA URBANA“ CIKLO MOKSLINĖS KONFERENCIJOS, SKIRTOS STALO KULTŪROS TYRINĖJIMAMS, APŽVALGA

2025 m. lapkričio 7 d. Klaipėdos universiteto (KU) Senato salėje vyko mokslinė konferencija „Stalo kultūra: nuo maisto paruošimo iki socialinio ritualo“ (1 pav.). Renginį organizavo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas (BRIAI), bendradarbiaudamas su Neringos muziejais (NM). Tai jau ketvirta mokslinė konferencija iš ciklo „Archaeologia Urbana“, kuriuo siekiama telkti įvairių sričių specialistus į temines konferencijas, skatinti žinių mainus miestų materialinės kultūros tyrimų srityje, aktualinti šiuolaikinės archeologijos problemas ir prisidėti prie jų sprendimo. Ankstesniuose šio ciklo

renginiuose nagrinėtas koklinių krosnių fenomenas, bažnyčių ir šventorių tyrimai Lietuvoje bei industrialinės archeologijos problematika. Šįkart konferencijos tema kvietė pažvelgti į stalo kultūros tyrimus kaip į svarbią mūsų praeities ir kasdienybės pažinimo dalį.

Konferenciją atidarė šių metų renginio koordinatore, Neringos muziejų direktoriaus pavaduotoja ir archeologė dr. Indrė Žigeu, pabrėžusi, kad maistas visais laikais buvo daugiau nei kasdienio išgyvenimo sąlyga. Pasak jos, maistas yra žmones vienijantis elementas, kultūrinių mainų dalis, statuso ženklas bei ritualų dalis, tačiau maistas gali tapti ir politinės galios priemone: jo trūkumas istorijoje ne kartą sukėlė įtampų, neramumų ir konfliktų. Sveikinimo žodį konferencijos dalyviams tarė Klaipėdos universiteto mokslo ir inovacijų prorektorė doc. dr. Laura Šaltytė-Vaisiuskė, pabrėžusi, kad stalo kultūros raida

1 pav. Ketvirtosios „Archaeologia Urbana“ konferencijos dalyviai. G. Sass nuotr.
Fig. 1. Participants of the fourth *Archaeologia Urbana* conference. Photo by G. Sass.

2 pav. Konferencijos dalyvius ir svečius sveikina konferencijos koordinatore dr. Indrė Žigeu (kairėje) ir Klaipėdos universiteto mokslo ir inovacijų prorektorė doc. dr. Laura Šaltytė-Vaisiauskė (dešinėje). *G. Sass nuotr.*

Fig. 2. The conference participants and guests are greeted by the conference coordinator Dr. Indrė Žigeu (left) and Klaipėda University Vice-Rector for Science and Innovation Assoc. Prof. Dr. Laura Šaltytė-Vaisiauskė (right). *Photo by G. Sass.*

glaudžiai susijusi su žmonijos technologiniu bei socialiniu vystymusi. Ji linkėjo prasmingų diskusijų ir naujų bendradarbiavimo idėjų (2 pav.). Konferencijos dalyvius taip pat pasveikino KU BRIAI direktoriaus pavaduotoja dr. Miglė Urbonaitė-Ubė, akcentavusi „Archaeologia Urbana“ konferencijos svarbą Lietuvos mokslininkų bendruomenei ir idėjų mainams.

Tematika ir tyrimų kryptys

Konferencijos tema kvietė pažvelgti į stalo kultūrą kaip į daugiasluksnį reiškinių, atskleidžiantį tiek kasdienius maisto ruošos ir valgymo įpročius, tiek socialinio statuso, prestižo ir reprezentacijos formas. Konferencijos programą sudarė 12 mokslinių pranešimų, suskirstytų į penkias temines sesijas. Pranešėjai iš įvairių mokslo ir kultūros institucijų (Vilniaus universiteto (VU), Klaipėdos universiteto (KU), Vilniaus dailės akademijos (VDA), Lietuvos jūrų muziejaus (LJM), Mažosios Lietuvos istorijos muziejaus (MLIM), Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės valdovų rūmų, eksperimentinės archeologijos klubo „Pajauta“, viešosios įstaigos „Vilniaus puodžių cechas“) pristatė tyrimus, atskleidžiančius mitybos ir

3 pav. Plenarinį pranešimą skaito prof. dr. Rimvydas Laužikas. *G. Sass nuotr.*

Fig. 3. The plenary presentation is delivered by Prof. Dr. Rimvydas Laužikas. *Photo by G. Sass.*

maisto išteklių kaitą, gyvulininkystės ir prekybos vaidmenį, maisto kokybės bei vartojimo pokyčius įvairiais laikotarpiais. Konferencijos metu taip pat buvo analizuojama valdovų ir didikų kulinarinė aplinka, pilių ir dvarų virtuvių architektūra, gastronomijos vaizdavimo formos ikonografijoje. Dėmesio skirta ir kultūrų mainams, per kuriuos formavosi regioniniai mitybos bruožai, miestiečių virtuvės tradicijos. Kiti pranešimai reprezentavo gastrominio paveldo interpretacijas, eksperimentinės archeologijos ir edukacijos vaidmenį atkuriant senųjų virtuvių patirtis bei jų pritaikymą šiuolaikinėje kultūroje.

Konferencijos pradžia. Plenarinis pranešimas

Plenariniame pranešime „Gastronomijos kultūros tyrimai Lietuvoje: kryptys, mokslinės problemos, atradimai“ prof. dr. Rimvydas Laužikas (VU Komunikacijos fakultetas) (3 pav.) akcentavo, jog gastronomijos istorijos tyrimai šiandien vis labiau įsitvirtina kaip rimta ir savarankiška mokslo kryptis, o šios srities plėtra Lietuvoje yra reikšmingas žingsnis tiek istorijos, tiek kultūros paveldo pažinimo link. Anot profesoriaus, gastrominė kultūra yra neatsiejama

nematerialiojo paveldo dalis, atskleidžianti visuomenės vertybes, tradicijas ir socialinius ryšius. Savo pranešime R. Laužikas pristatė gastronominės kultūros tyrimų situaciją Lietuvoje, mokslines problemas ir po 1990 m. besiformuojančias tyrimų kryptis. Anot jo, gastronominės kultūros tyrimai pradėti plėtoti tik atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Iki tol dėl sovietinės okupacijos šios temos tyrimai apsiribojo tik etnografinėmis studijomis, nors Vakarų Europoje gastronomijos, kaip kasdienybės kultūros, tyrimai intensyviai vystėsi jau po Antrojo pasaulinio karo.

I sesija. Bioarcheologiniai ir zooarcheologiniai mitybos tyrimai

Pirmojoje sesijoje, kurią moderavo dr. Miglė Urbonaitė-Ubė, pirmoji pranešimą skaitė bioarcheologė, doktorantė Rūta Brindzaitė (VU Medicinos fakulteto Transliacinių sveikatos tyrimų institutas). Ji pristatė tyrėjų grupės projekto (LMT/S-MIP-23-59), kurio metu atlikta XIII–XVIII a. vilniečių mitybos rekonstrukcija pagal stabilųjų izotopų analizės duomenis, rezultatus. Pranešime pabrėžta, kad stabilųjų anglies ($\delta^{13}\text{C}$) ir azoto ($\delta^{15}\text{N}$) izotopų analizė šiandien yra vienas svarbiausių metodų, leidžiančių tirti praėities žmonių mitybą tiek individo, tiek populiacijos lygmeniu. Tyrime analizuoti 238 suaugusių individų, palaidotų Vilniaus miesto kapinėse ir bažnyčiose, izotopiniai duomenys. Nustatyta, kad kai kurios anglies izotopų vertės rodo vietinių augalinių išteklių vartojimo tęstinumą miesto ir jo apylinkių gyventojų mityboje. O azoto izotopų verčių pasiskirstymas atskleidė statistiškai reikšmingus skirtumus tarp įvairių miesto gyventojų grupių, fiksuojamus jau XV–XVI a. Šiuos pokyčius, anot pranešėjos, galėjo lemti tai, kad vartota daugiau baltyminių produktų, tačiau neatmetama ir žemės ūkio reformų įtaka.

Klaipėdos universiteto BRIAI doktorantė ir archeologė Viktorija Jonauskienė pranešime „Nuo tvarto iki puotos stalo: gyvulininkystės atspindžiai Lietuvos dvarų XVI–XVIII a. šaltiniuose“ nagrinėjo gyvulininkystės raidą LDK dvaruose. Tyrimas grindžiamas

rašytiniais šaltiniais ir zooarcheologine medžiaga. Pranešėja pristatė duomenis iš 116 dvarų dokumentų – inventorių, kasmetinių gyvulių sąrašų ir apskaitos žurnalų – bei zooarcheologinius radinius iš daugiau kaip 15 Lietuvos dvarviečių. V. Jonauskienė pabrėžė, kad šios skirtingos imtys leidžia matyti bendras gyvulininkystės ir mitybos tendencijas įvairiuose regionuose, nors jos neatspindi viso laikotarpio vaizdo. Vis dėlto sugretinus duomenis, anot tyrėjos, galima atkurti gyvulininkystės vietą dvarų ūkyje ir stalo kultūroje – nuo kasdienės aprūpinimo funkcijos iki socialinio prestižo demonstravimo užsakant importinius gyvulius ar egzotiškus maisto produktus.

II sesija. Kulinarija valdovų ir didikų aplinkoje

Antrąją sesiją (mod. dr. Miglė Urbonaitė-Ubė) atidarė architektūros istorikas ir paveldo ekspertas dr. Marius Daraškevičius (VDA Panemunės pilis). Nuotoliniame pranešime „Architektūrinės inovacijos ir kulinarinė inžinerija Panemunės pilies virtuvėje XVII–XVIII a.“ jis analizavo Panemunės pilies virtuvėje vykusius pertvarkymus taikant naujoviškus sprendinius, siejamus su olandų architektu Peteriu Nonhardtu (apie 1550–1633). Žinoma, kad vienas šio architektų globėjų buvo Panemunės dvaro žemvaldys Janušas Eperješas. Tyrimo centre atsidūrė Lietuvos dvarų architektūrai tuo laikotarpiu neįprastas sprendimas į pilies struktūrą integruoti virtuvę. Pasak pranešėjo, jos planas atspindi XVI a. Europoje paplitusias architektūrines tendencijas, kai buvo diegiama trijų dalių virtuvės schema su pagrindine maisto ruošimo zona, kepykla ir darbo kambariu. XVIII a. virtuvė perkelta į kitą vietą ir išplėsta. M. Daraškevičius pabrėžė, kad atlikta analizė leidžia geriau suprasti, kaip Vakarų Europos architektūrinės inovacijos buvo perimamos ir adaptuojamos Lietuvos dvaruose.

VDA Dailėtyros instituto atstovė, senosios knygos dailės specialistė dr. Jolita Liškevičienė pranešime „Padujos kulinarija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovo dvare Vilniuje: 1642 m. gastronomijos graviūros“ pristatė unikalų leidinį – 1642 m. Karaliaučiuje

išleistą kulinarijos knygą. Pasak pranešėjos, tai vienas iš retų kulinarinės literatūros pavyzdžių, kuriame nuosekliai pagal itališką tradiciją aprašomi mėsos pjaustymo principai – nuo naudojamų įrankių iki patiekalų paruošimo ir pateikimo. Leidinys išsiskiria daugiau kaip 40 vario raižinių, vizualiai perteikiančių patiekalų ruošimą kepiniai – nuo paukštienos ir jūros gėrybių iki desertų. Knygos vertę, anot tyrėjos, ypač sustiprina faktas, kad šių grafinių vaizdų autorius yra žinomas Vilniaus raižytojas Konradas Götke, galbūt dirbęs valdovo dvare.

III sesija. Kultūrų mainai

Trečiojoje sesijoje, kurią moderavo prof. dr. Rimvydas Laužikas, buvo nagrinėjami Klaipėdos ekonominiai ir kultūriniai ryšiai su kitais Europos regionais. Archeologas ir istorikas dr. Edvinas Ubis (LJM ir KU BRIAI) pristatė pranešimą „Kas jungė Klaipėdą ir Nyderlandus? XVI–XVII a. sąveikų atspindžiai istorijoje ir archeologijoje“. Pranešimo pradžioje jis pabrėžė, kad Klaipėda nebuvo vien pasyvus Nyderlandų įtakos objektas – miestas aktyviai dalyvavo kuriant ir palaikant tarpusavio ryšius. Pirmojoje pranešimo dalyje E. Ubis pateikė platesnį kontekstą, teigdamas, jog XV–XVI a. augusi Nyderlandų ekonominė galia, sparčiai besivystantys miestai ir didėjantis žaliavų poreikis lėmė jų orientaciją į Pietryčių Baltijos regioną. Pranešėjas nagrinėjo, kaip šios sąveikos atsispindi kasdienybėje, ypač stalo kultūroje. Klaipėdoje rasti importiniai radiniai – olandiška majolika, fajansas, stiklo indai, pypkės – liudija intensyvius prekybinius kontaktus ir kultūrinių įtakų sklaidą.

Kultūros mainų temą pratęsė MLIM archeologė ir muziejininkė Ramunė Bračiulienė, pranešime „Ekspонатų istorijos: žvilgsnis į klaipėdiečių virtuvę XVII–XX a. pirmojoje pusėje“ pristatė archeologijos rinkinių ekspozicijas ir jų kultūrinius kontekstus, kuriuos kartais atskleidžia vos žžiūrimi ženklai, užrašai ar kelių raidžių fragmentai. Pranešėja dėmesį sutelkė į vėlyvąją archeologinę medžiagą, dažnai liekančią tyrimų paraštėse ir retai įtraukiamą į muziejų

ekspozicijas, nors ji suteikia vertingos informacijos apie buvusią klaipėdiečių kasdienybę ir mitybos įpročius. Remdamasi istoriografija ir archeologiniais duomenimis, R. Bračiulienė aptarė „juodųjų virtuvių“ problematiką Klaipėdoje, pabrėždama, kad originalių jų pavyzdžių iki šių dienų Klaipėdoje taip ir neišliko. Didžioji pranešimo dalis buvo skirta importiniams indams: pristatyti olandiškos majolikos, Werra keramikos, Pomeranijos fajanso, angliškojo fajanso (iš Stafordšyro, Liverpulio ir kt.) pavyzdžiai, taip pat įvairūs stalo indai – puodeliai, buteliai, bokalai ir kt., siejant juos su konkrečiomis gamybos vietomis.

IV sesija. Maisto išteklių kaita ir iššūkiai

Ketvirtojoje sesijoje (mod. prof. dr. Rimvydas Laužikas) nepriklausoma tyrėja dr. Aelita Ambrulevičiūtė ir Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valdovų rūmų archeologinio rinkinio vyresnioji kuratorė Milda Samulionytė-Zikariene skaitė pranešimą „Valgoma–nevalgoma: maisto produktų kokybė ir jų klastotės Vilniuje XIX a. II pus.–XX a. pr.“ Anot pranešėjų, XIX a. plečiantis industrializacijos procesams, pokyčiai vyko visose viešojo ir privataus gyvenimo srityse, neaplenkdami ir mitybos. Maisto produktai tapo įvairesni, tačiau jų kainoms augant ne visi galėjo jų įsigyti, todėl nesąžiningi gamintojai ėmė klastoti brangesnius produktus. Pranešimo autorės konferencijoje aptarė maisto produktų realijas Vilniuje XIX a. antrojoje pusėje – XX a. pradžioje, daug dėmesio skirdamos reklamai, kolonijinėms ir bakalėjos prekėms, jų kokybės reguliavimui bei klastotėms.

Doc. dr. Juozapas Blažiūnas (VU Komunikacijos fakultetas, Vilniaus senamiesčio atnaujinimo pajėgos) savo pranešime „Maisto vartojimo pokyčiai Vilniuje Pirmojo pasaulinio karo metu“ apžvelgė, kaip karas paveikė maisto tiekimą mieste. Pranešėjas analizavo priežastis, dėl kurių sumažėjo atsargų ir maisto produktų įvairovė: dėl karo žiaurumų pasitraukė ūkininkai ir miesto gyventojai, nutrūko nusistovėjusi maisto tiekimo grandinė, kareiviai išplėšė parduotuves ir

sandėlius, išgabeno fabrikų įrangą, buvo rekvizuotos transporto priemonės bei sutriko susisiekimai geležinkeliu. Tyrimai rodo, kad siekdama sušvelninti maisto trūkumą Vilniuje, vokiečių administracija prižiūrėjo sodus ir steigė daržus, kuriuose augino šiam regionui neįprastas daržoves. Anot tyrėjo, tuo metu gyventojai buvo mokomi maksimaliai panaudoti viską, kas tinkama vartoti.

V sesija. Gastrominio paveldo pritaikomumas ir sklaida

Paskutiniąją, penktąją, sesiją (mod. dr. Indrė Žigeu) pradėjo Klaipėdos universiteto Baltijos regiono istorijos ir archeologijos instituto doktorantė Akvilė Poškienė, kuri sutelkė dėmesį į mitybos kultūros tyrimų situaciją Europoje, taip pat nagrinėjo sąvokas, problemas ir taikymo perspektyvas. Anot tyrėjos, nors mokslininkai mitybos kultūros sąvoką apibrėžia skirtingai, vyrauja bendras sutarimas, jog maistas ir žmonių mityba – tai ne tik produktai ar tik fiziologinis išgyvenimui reikalingas kūno aprūpinimas, bet ir kultūrinė, kasdienė žmogaus veikla, o ją tiriant būtina tarpdisciplininė prieiga.

Pranešimų sesija užbaigta eksperimentinės archeologijos pavyzdžiais. Klubo „Pajauta“ atstovės Daiva Luchtanienė ir Edita Gilė pasidalijo 27 metų patirtimi maisto rekonstrukcijų ir edukacijų srityje, sukaupia festivalyje „Gyvosios archeologijos dienos Kernavėje“. Pranešime aptarta maisto istorijos edukacijų raida, lankytojų elgsenos pokyčiai, pristatytas tarptautinis Kernavės kulinarinio istorinio maisto konkursas bei rekonstrukcijų projektai, kurių tikslas – atgaivinti viduramžių puotas ir diduomenės patiekalus, taikant senąsias kulinarines technologijas. D. Luchtanienė pabrėžė, kad eksperimentinė archeologija yra svarbi istorijos pažinimo dalis, ir ragino istorikus bei archeologus giliau domėtis šios srities tyrimais – daugiau skaityti, remtis sukaupia patirtimi ir įtraukti ją į savo darbą. Klubas „Pajauta“ renginį papildė istorinėmis vaišėmis ir stalo atributika, atspindėjusia tiek didikų, tiek žemesniųjų visuomenės sluoksnių stalo kultūrą.

Paskutinis konferencijoje pranešimą skaitė dailininkas, keramikas ir krosnių restauratorius Dainius Strazdas (VšĮ Vilniaus puodžių cechą). Jis pristatė Vilniaus Žemutinės pilies XVI a. vidurio kulinarinės liūto formos rekonstrukciją ir jos praktinį pritaikymą. Pranešėjas pademonstravo atkūrimo procesą: pagal muziejaus restauratorių pagamintą silikoninę atlieją buvo sukurta matrica, o vėliau ir pati forma. D. Strazdas aptarė šio indo bei panašių pavyzdžių (pvz., avinėlio formos) analogijas Lietuvoje, Vokietijoje, Prancūzijoje ir Ukrainoje. Jis taip pat pasidalijo eksperimentų rezultatais – labiausiai tikėtina, kad tai buvusi kepimo forma, tačiau galėjo atlikti ir universalesnę funkciją. Forma sėkmingai išbandyta su obuolių sūriu, marcipanu, tešla bei sviestu.

Baigiamoji diskusija „Kaip gastronominį paveldą integruoti į verslą ir pritaikyti šiuolaikiniam vartotojui?“

Konferencijos baigiamojoje diskusijoje buvo nagrinėjami mokslo, kultūros ir kūrybinių industrijų ryšiai, pristatyti Klaipėdos mieste realizuoti arba likę neįgyvendinti pavyzdžiai, idėjinis ir kokybinis turinys („Šv. Martynas ir jo žąsų“, Silkės festivalis, Tiltų gatvės „Žalioji vaistinė“, Švyturio alaus darykla bei „Mėmelio porceliano namai“). Diskusijoje, kurią moderavo Klaipėdos universiteto archeologė dr. Raimonda Nabažaitė, buvo pabrėžta, kad sėkmingai paveldą pritaikyti verslui galima derinant istorinį kontekstą, kūrybišką konceptą ir įkūrėjų aistrą. Prof. R. Laužikas akcentavo, jog akademinis indėlis padeda formuoti vertės suvokimą bei generuoti idėjas, tačiau nebūtina visko įgyvendinti griežtai pagal teoriją, nes praktikoje gali tekti pritaikyti prie vartotojų, rinkos ir realių sąlygų. Diskusijos moderatorė pakvietė tyrėjus konferencijoje skaitytus pranešimus publikuoti mokslo leidinyje „Archaeologia Urbana IV“, taip pat padėjo konferencijos partneriams: Neringos muziejams, Lietuvos archeologijos draugijai, Mažosios Lietuvos istorijos muziejui, „Memel Porcelain House“ (4 pav.).

4 pav. Ketvirtosios „Archaeologia Urbana“ konferencijos dalyviai ir svečiai. G. Sass nuotr.

Fig. 4. Participants and guests of the fourth *Archaeologia Urbana* conference. Photo by G. Sass.

Kultūrinė programa

Konferencijos antrąją dieną jos dalyviai tęsė pažintį su Klaipėdos kultūriniu paveldu. Pirmasis vizito objektas buvo „Memel Porcelain House“, kur svečius pasitiko šių namų įkūrėjas Adolfas Gritėnas. Jis pristatė savo išpūdingą – apie 15 tūkst. porceliano dirbinių – kolekciją, sukauptą per daugelį metų. Tai ne tik porceliano, bet ir įvairių antikvarinių bei vintažinių daiktų parduotuvė-muziejus-galerija, įsikūrusi Klaipėdos senamiestyje (Sukilėlių g. 18). Dalyviai turėjo galimybę susipažinti su kolekcijos įvairove, išgirsti jos formavimo istoriją ir pamatyti retai Europoje

sutinkamų eksponatų, kurie Lietuvos muziejaus fonduose neretai išlikę tik šukių pavidalu.

Vėliau programa tęsėsi Pilies muziejuje „Kurtina“, kur ekskursiją vedė MLIM gidė ir edukatorė Simona Rauktytė. Dalyviai apžiūrėjo muziejaus ekspoziciją, atskleidžiančią Klaipėdos miesto fortifikaciją, kasdienybę ir regiono kultūrinį paveldą. Vizito pabaigoje svečiai buvo pakviesti pasimėgauti tradiciniais Mažosios Lietuvos skanėstais – varškės pyragu ir šiam kraštui būdingu kavos gėrimu – kafija, suteikusiais autentišką istorinį akcentą kultūrinei programai.

Indrė ŽIGEU

Neringos muziejai

Tomo Mano g. 8, LT-93123 Neringa

indre.zigeu@gmail.com

Raimonda NABAŽAITĖ

Klaipėdos universitetas

Baltijos regiono istorijos ir archeologijos institutas

Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda

raimonda.nabazaitė@ku.lt

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-7995-2028>